

## Opinie

Door de aanstelling van Vrienden van het hof frustrereert het Joegoslavië-tribunaal het recht van Milošević om zijn eigen verdediging te voeren. Deze stelling verdedigt N.M.P. Steijnen, advocaat van Milošević in juridische aangelegenheden buiten het tribunaal.

Mr. M. Wladimiroff reageert; volgens hem heeft de amicus geen enkele relatie met de verdachte, in dit geval Milošević, en is hij eerder te vergelijken met een advocaat-generaal bijvoorbeeld bij het Europese Hof van Justitie

**mr. N.M.P. Steijnen**<sup>1</sup>

advocaat te Zeist en lid van het International Committee for the Defense of Slobodan Milošević

Het recht om de eigen verdediging te voeren – ‘to defend himself in person’ – is een minimumgrondrecht (art. 6 EVRM, art. 14 IVBPR; zie art. 26 van het Statuut van het Joegoslavië-tribunaal). Of nimmer de eis mag worden gesteld van verplichte rechtsbijstand, is kwestieus. Zo wordt in het Nederlandse stelsel weliswaar aan dit recht in overwegende mate tegemoetgekomen, maar wordt daaraan geen absoluut karakter toegekend, zie de verplichte vertegenwoordiging bij cassatie in strafzaken. Ook het Europese Hof laat toe dat in sommige gevallen de wetgever wellicht rechtsbijstand verplicht mag stellen als de aard van de procedure dit vereist. Maar voor procedures waarvoor expliciet wordt bepaald dat het voeren van de eigen verdediging een basisrecht is – zoals de

1. In dat kader trad hij op in het kort geding dat door Milošević werd aangespannen tegen de Nederlandse Staat na diens uitlevering en detentie in Den Haag; aansluitend voerde hij, in samenwerking met de Franse advocaat Vergès, de Canadese advocaat Black en anderen, als gemachtigde van Milošević een procedure voor het EHRM.

### Joegoslavië-tribunaal

# Kanttekeningen bij de amici curiae

processen van het Joegoslavië-tribunaal – moet dit recht voluit worden gerespecteerd. Zo ook jegens Milošević, die steeds weer heeft onderstreept zijn verdediging te willen voeren.

#### Objectief perspectief

Nu heeft het tribunaal in het geval van Milošević drie amici curiae aangesteld, op voorstel van de Nederlandse advocaat mr. Wladimiroff. In het *Advocatenblad* 2001-16 (21 september 2001) zei Wladimiroff over zijn aanstelling: ‘Mij leek dat zo iemand [een amicus curiae] ook in het geval van Milošević de verdediging op zich zou kunnen nemen, maar dan zonder dat Milošević de cliënt is. Onafhankelijk van de verdachte geven we het objectieve perspectief van de verdediging.’ (p. 621). Hoe een verdediging kan bestaan zonder cliënt is natuurlijk een diep raadsel. En van eenzelfde onzinnigheid is dat er zoiets zou zijn als een ‘objectief perspectief van de verdediging’ dat ‘onafhankelijk van de verdachte’ zou kunnen bestaan. Want wie anders dan Wladimiroff en zijn mede-amici maken uit wat dat ‘objectieve perspectief van de verdediging’ is? En daarmee blijkt dat ‘objectief’ verdedigingsperspectief zo subjectief als maar zijn kan, en bovendien is het ‘onafhankelijk van de verdachte’, dat wil zeggen geheel los van wat de verdachte daarvan vindt.

Waarom is het Joegoslavië-tribunaal dan toch meegegaan met een dergelijke constructie? De motivering in de aanstellingsbeschikking luidde dat dit ‘wenselijk’ werd geacht en ‘van belang om een fair trial te verzekeren’. Het tribunaal kon zich hiermee profileren als wezenlijk bekommerd om een ‘fair trial’ voor Milošević. En dat was hoognodig, om te maskeren wat er inmiddels was gebeurd met het recht ‘to have ade-

quate facilities for the preparation of his defence’ (art. 6 EVRM, art. 14 IVBPR en art. 21 van het tribunaal-statuut).

#### Adequate facilities

Milošević wilde zelf zijn verdediging voeren maar deed geen afstand van zijn recht op voldoende faciliteiten om zijn verdediging goed voor te bereiden. Reeds ten tijde van detentie in Belgrado en vóór zijn uitlevering naar Den Haag had hij zich voorzien van een internationaal team van advocaten, het International Committee for the Defence of Slobodan Milošević (ICDSM), dat hem zou assisteren bij de voorbereiding van zijn verdediging. Maar de tribunaal-administratie heeft stelselmatig de samenwerking van Milošević met dit team geprobeerd te saboteren en te verhinderen.

Allereerst werd de toegang tot Milošević zoveel mogelijk beperkt, door eenvoudig niet te responderen op een verzoek om toelating. Werd dan uiteindelijk, na veelvuldig rappelleren, incidenteel wél toestemming gegeven tot een bezoek, dan werd dit voorgesteld als goedgunstigheids van een voor het tribunaal volstrekt onverplicht karakter. De toegang werd dan in tijd strikt gelimiteerd, confidentieel contact werd onmogelijk gemaakt en uitwisseling van stukken werd verboden. Herhaaldelijk moest worden vastgesteld dat correspondentie verstuurd naar Milošević, niet bij hem aankwam. Uiteindelijk werd de Canadese advocaat Christian Black door de tribunaal-administratie geheel in de ban gedaan, omdat hij uitlatingen van Milošević had doorgegeven aan de Duitse pers.

Ten slotte kwam het tribunaal, geheel onverwacht en buiten overleg met betrokkenen, met een benoemingsbesluit van Ramsey Clark en Livingston tot ‘vaste legal advisers’ van Milošević, met het alleenrecht

om als zodanig op te treden. Clark, verbonden met het ICDSM, werd alleen al door zijn leeftijd verhinderd om veelvuldig de oceaan over te steken en Livingston is zowel bij het ICDSM als bij Milošević onbekend. Bij voorbaat was duidelijk dat deze constructie voor Milošević volstrekt onaanvaardbaar was. Met deze manipulatie slaagde de tribunaal-administratie erin om de deur definitief gesloten te krijgen voor de door Milošević zelf gekozen legal advisers.

Mij trof op hoofdlijnen eenzelfde bejegening, maar omdat ik als advocaat voor Milošević optrad in Nederlandse rechtsprocedures, kon het contact met mijn cliënt niet volledig worden uitgesloten. Wel stond de schaarse toegang die mij werd verleend onder de uitdrukkelijke restrictie dat slechts gesproken mocht worden over de Nederlandse rechtsprocedure en werd elk contact gemonitord. Dit laatste werd pas anders toen ik door Milošević gemachtigd werd om een procedure aanhangig te maken bij het Europese Hof voor de rechten van de mens. Ook hier ging de tribunaal-administratie pas overstag onder druk van een dreigend kort geding en onder de zure kanttekening dat het eigenlijk niet aan de inhoud van dit Agreement gebonden is,

omdat het tribunaal geen verdragspartij is.

Toen het proces begon, verkeerde Milošević dan ook in een hopeloos geïsoleerde positie. Hij beschikte slechts over een vaste telefoonlijn met zijn partij-achterban in Belgrado en zijn twee Joegoslavische huisadvocaten mr. Tomanovic en mr. Ognjanovic. Na veelvuldig beklag hierover heeft het tribunaal de contactmogelijkheden met de beide Joegoslavische advocaten iets versoepeld. Dit betekent niet dat de enorme achterstand die Milošević heeft tegenover het machtige en omvangrijke apparaat van de Prosecutor verkleind zou zijn. Met kunst en vliegwerk, probeert Milošević van zijn procesvoorbereiding het beste te maken.

#### Uitgemanoeuvreed

Met de benoeming van de amici curiae werd dit alles gecamoufleerd. Bovendien behoren de amici curiae tot de hofhouding van het tribunaal, en worden ze daardoor gecontroleerd, terwijl de ICDSM-adviseurs tot het kamp van Milošević behoren en zich aan disciplineren door het tribunaal onttrekken. De drie amici kregen alle rechten die normaal ook aan een gekozen advocaat worden toegekend, inclusief het recht alle soorten 'motions' in te dienen en 'submis-

sions' te maken en kruisverhoren af te nemen en ook overigens te handelen 'in any other way designated counsel considers appropriate in order to secure a fair trial'. Hiermee beschikt het tribunaal over een aantal pseudo-advocaten dat bovendien fungeert als breekijzer voor de processtrategie van Milošević, die er vanuit gaat dat het tribunaal onrechtmatig is.

Een voorbeeld. Milošević heeft er steeds op gehamerd dat zijn ontvoering uit Joegoslavië en zijn detentie in Scheveningen onrechtmatig waren en dat hij het tribunaal beschouwde als een illegitieme instelling. De trial chamber vroeg Milošević uiteindelijk dit maar op papier te zetten. Onmiddellijk togen ook de amici curiae aan het werk om de bezwaren tegen de rechtmatigheid te formuleren, maar anders dan Milošević kwalificeerden zij hun paper uitdrukkelijk als een 'preliminary motion'. Daarmee verschaften ze het tribunaal de gelegenheid om het paper van Milošević en van de amici curiae zonder onderscheid als een gezamenlijke 'preliminary motion' te beschouwen, en dus als een stuk vallend binnen de procedurevoorschriften van het tribunaal. Zodat het tribunaal de daaropvolgende behandeling ter zitting kon beschouwen als een formele zitting, waarin



Foto: ANP

(v.l.n.r.) Steven Kay, Wladimiroff, Alfons Orië en Silvia Bertodani overleggen met de aanklager Grant Niemann



mede aan de orde kon zijn de habeas corpus-kwestie, waaromtrent een specifieke regulering in de tribunaal-bepalingen ontbreekt. Zonder dat Milošević zich daar ook maar een seconde van bewust was, werd zo het kader geschapen voor een voorziening door de trial chamber in het habeas corpus-vereiste. Hij kon zich daarop niet voorbereiden en werd op dit punt uitgemanoeuvreed.

## Reactie

**Mr. M. Wladimiroff**  
advocaat te Den Haag

De door mr. Steijnen verdedigde stelling heeft geen weerklank gevonden bij de rechters van het Joegoslavië Tribunaal (ICTY). Hoewel ik geen voorstander ben van het doorprocederen buiten de rechtszaal, geef ik hieronder bij wege van uitzondering op verzoek van de redactie van het *Advocatenblad* een reactie.

### Legitimiteit tribunaal

De oprichting van het ICTY is gebaseerd op het zevende hoofdstuk van het Handvest van de Verenigde Naties dat de bevoegdheden regelt van de Veiligheidsraad met betrekking tot de handhaving van vrede en veiligheid.<sup>1</sup> De vraag of deze bevoegdheden tevens de oprichting van een gerecht omvatten is in de eerste zaak (Tadić?) voor het ICTY<sup>2</sup> al in 1995 opgeworpen.<sup>3</sup> Bij beslissing van 10 augustus 1995<sup>4</sup> oordeelt de Trial Chamber dat de oprichting van het tribunaal geen jurisdictie-vraag opwerpt en dat zij niet bevoegd zijn de competentie van

### Munitie

De uitlatingen als door de trial chamber aan Wladimiroff toegeschreven, hebben Milošević tot hernieuwde actie tegen de amici aangezet. Het ontslag van Wladimiroff is niet het einddoel, dat is de terugtrekking van alle amici. Milošević wil ondanks dat recente ontslag een uitspraak van de tuchtorganen van de Nederlandse

balie over het optreden van Wladimiroff, mede in de hoop dat een dergelijke uitspraak munitie oplevert tegen de overige amici. ■

de Veiligheidsraad in deze te beoordelen. De appèlkamer van het ICTY oordeelt anders en bij beslissing van 2 oktober 1995<sup>5</sup> motiveren de rechters waarom zij wel bevoegd zijn de betwisting van de validiteit van de oprichting van het ICTY door de Veiligheidsraad te beoordelen en zij komen tot de slotsom dat de oprichting van het ICTY legaal is. Na deze uitspraak is ook de legitimiteit van oprichting van het Rwanda Tribunaal (ICTR) door de Veiligheidsraad betwist. Ook deze rechters komen tot het oordeel dat ook de oprichting van het ICTR legaal is.<sup>6</sup> Dit wekt geen verbazing, omdat de appèlkamer voor het ICTY ook de appèlkamer van het ICTR is. Aandacht verdient dat in het door Milošević ondertekende Dayton Akkoord het ICTY wordt erkend.<sup>7</sup> Inmiddels staat wel vast dat de beide tribunalen legaal zijn en dat zij competent zijn binnen hun statutaire jurisdictie.<sup>8</sup>

Om hem moverende redenen erkent de verdachte het ICTY nu niet meer en meent hij dat het een 'false tribunal' is. Anders dan mr. Steijnen doet voorkomen, heeft de ver-

dachte zelf bezwaar gemaakt en heeft de verdachte in augustus 2001 een Preliminary Protection Motion ingediend.<sup>9</sup> Op verzoek van de rechters hebben de amici curiae op 19 oktober 2001 een Brief on Jurisdiction ingediend, waarin zij de argumenten van de verdachte van juridische beschouwingen voorzien. Bij beslissing van 8 november 2001 verklaren de rechters, onder meer met een verwijzing naar de hierboven genoemde jurisprudentie, de bezwaren van de verdachte ongegrond.<sup>10</sup>

### Amicus curiae

De consequentie van de ontkenning van de legitimiteit van het tribunaal is dat de verdachte geen advocaat wil, omdat hij meent dat het een daad van erkenning van het proces zou zijn. De verdachte heeft, geheel in overeenstemming met het Statuut van het tribunaal, dat het recht van een verdachte zichzelf te verdedigen uitdrukkelijk erkent<sup>11</sup> er voor gekozen geen raadsman te aanvaarden. Omdat in een accusatoir systeem de procesvoering uit balans kan raken wanneer een verdachte geen raadsman wil,

heeft het procesrecht van het ICTY van begin af aan, net zo als dat in Angelsaksische rechtsstelsels het geval is, voorzien in de mogelijkheid van een amicus curiae.<sup>12</sup> Een amicus wordt benoemd door de rechters en een zodanige benoeming heeft, gezien het recht zichzelf te verdedigen, niet tot strekking dat de amicus als raadsman wordt toegevoegd aan de verdachte. De amicus treedt niet op voor of namens de verdachte en heeft geen professionele relatie met de verdachte. De amicus vervult zijn functie vanuit een eigen verantwoordelijkheid op uitnodiging van de rechters ten behoeve van de rechtspleging.

De Trial Chamber heeft een en ander vastgelegd in een aantal orders<sup>13</sup> die de amicus instrueren 'to assist the Trial Chamber by (a) making any submission properly open to the accused by way of preliminary

or other pre-trial motion, (b) making any submissions and objections to evidence properly open to the accused during the trial proceedings and cross-examining witnesses as appropriate, (c) drawing to the attention of the Trial Chamber any exculpatory or mitigating evidence, or (d) acting in any other way which designated counsel considers appropriate in order to secure a fair trial 'later aangevuld met de opdracht '[to] assist the Trial Chamber by (1) drawing the attention of the Trial Chamber to any defences, for example, self-defence, which may properly be open to the accused to raise on the evidence and (2) making submissions as to the relevance, if any, in this trial of the NATO air campaign in Kosovo.<sup>14</sup>

### Als een advocaat-generaal

Afgezien van de feitelijke gang van zaken zou men de amicus kunnen vergelijken met een advocaat-generaal bij Europese Hof van Justitie of het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, die de rechters onafhankelijk adviseert over de merites van de zaak. Tegen deze achtergrond is er geen sprake van dat een amicus op enigerlei wijze als advocaat optreedt of dat hij hoe dan ook als belangenbehartiger van de verdachte optreedt. Hij is niet aan de verdachte toegevoegd en hij wordt niet door de verdachte geïnstrueerd, noch treedt hij in diens bevoegdheden als advocaat in eigen zaak. Een beoordeling van de amicus curiae in vergelijking met een raadsman naar nationaal recht miskent het eigen karakter van de amicus in het autonome systeem van het ICTY. ■

### Noten

- 1 Zie in het bijzonder art.41 van het *Handvest van de Verenigde Naties*.
- 2 De processtukken van het ICTY zijn te raadplegen op [www.un/icty.org](http://www.un/icty.org).
- 3 Voor een samenvatting van de argumenten, zie paragrafen 27-51 van de beslissing in noot 5.
- 4 Trial Chamber II in de Tadi? zaak (IT-94-1-T) gepubliceerd in Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals, vol. 1, 1999, p. 13-30. Zie paragrafen 1-40.
- 5 Appeals Chamber in de Tadi? zaak (IT-94-1-AR72), gepubliceerd in Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals, vol. 1, 1999, p. 33-139. Zie ook instemmende Separate Opinions van Judge Li, Judge Abi-Saab, Sidhwa en de Separate Declaration van Judge Deschènes.
- 6 Beslissing van Trial Chamber I van 18 juni 1997 in de Kenyabashi zaak (ICTR-96-15-T).
- 7 Dayton Akkoord van 10 november 1995.
- 8 Zo ook het EHRM in de zaak Naletilic van 4 mei 2000 (2000-V-p. 491-495) en de Pres. Rb Den Haag in de zaak Milo?evi? van 31 augustus 2001 (KG 2001, 258).
- 9 Preliminary Protective Motion van de verdachte van 9 augustus 2001, para 8 en een Memorandum van de verdachte van 30 augustus 2001 met bijlagen. Zie ook de door de verdachte geschreven notitie van 2 juli 2001 en de transcripts van de zittingen van 3 juli en 30 augustus 2001;
- 10 Beslissing van de Trial Chamber III in de Milo?evi? zaak (IT-99-37-PT).
- 11 Art.21, lid 4 aanhef en onder d van het Statuut luidt: In the determination of any charge against the accused pursuant to the present Statute, the accused shall be entitled to the following minimum guarantees, in full equality: [...] d. to be tried in his presence, and to defend himself in person [...].
- 12 Regel 74 van de Rules of Procedure and Evidence luidt: A Chamber may, if it considers it desirable for the proper determination of the case, invite or grant leave to a State, organization or person to appear before it and make submissions on any issue specified by the Chamber.
- 13 Order inviting designation of amicus curiae in de zaak Milo?evi? van 30 augustus 2001, van 30 oktober 2001 en van 23 november 2001.
- 14 Order concerning amici curiae van 11 januari 2002.

(advertentie)

**BRAAKMAN ADVOCATEN**

Advocaatkantoor Braakman te Helmond  
zoekt voor de algemene praktijk een

**STAGIAIRE/MEDEWERKER**

Eenzeling in de rechtspraak en/of een reeds gedeeltelijk doorlopen stage steekt tot aanbeveling. Sollicitatie en sollicitaties met of zonder uitlast blin en veertien dagen na lederen te richten aan:

Braakman Advocaten  
Merklozeweg 5  
5707 AA Helmond  
Taw. Mr L. C. J. Sars  
Tel.: 0492 - 544 415

**FIF 33**  
**RESEARCH- EN INFORMATIEBUREAU**

Ten behoeve van de advocaat en het bedrijfsleven.  
Voorzitter van de bedrijfsrechtelijke in binnen- en buitenland.

• overmatig stelsysteem	• overtuiging concurrentheiding
• arbeidsrechtelijke	• handelsrechtelijke
• fiscale	• publiek-rechtelijke

Telefoon : 010 - 477 39 22 E-mail : [info@fif33.nl](mailto:info@fif33.nl)  
Fax : 010 - 477 08 30 Internet : [www.fif33.nl](http://www.fif33.nl)

Vraag onze brochure aan voor een totaalkosten van slechts...

Benoemingen: Hoofdstadringel 185, 3021 DM Rotterdam  
Compendiumadres: Postbus 25290, 3001 HB Rotterdam


